

Феннич В.П. Предмет доказування у справах окремого провадження. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. №945. С. 266-269.

В. П. Феннич

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Закарпатського державного університету

УДК _____

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Феннич В.П. Предмет доказування у справах окремого провадження

У статті аналізується з теоретичних та практичних позицій предмет доказування при розгляді та вирішенні справ окремого провадження. Дається детальний аналіз структури предмету доказування з використанням матеріалів судової практики.

Ключові слова: окреме провадження, предмет доказування.

Феннич В.П. Предмет доказывания в делах особого производства

В статье анализируется с теоретических и практических позиций предмет доказывания при рассмотрении и разрешении дел отдельного производства. Дается детальный анализ структуры предмета доказывания с использованием материалов судебной практики.

Ключевые слова: особое производство, предмет доказывания.

Fennyh V.P. The subject of evidence in separate proceedings cases

This article analyzes the subject of evidence in considering and deciding separate proceedings cases from the theoretical and practical positions. The author analyzes in details the structure of evidential matter using the materials of court practice.

Key words: separate proceedings, the subject of evidence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Категорію предмету доказування не можна абстрактно розглядати до всього цивільного процесу, адже обсяг того, що необхідно доводити по кожному виду цивільного судочинства є різним. Історично концепція предмету доказування вивчалася стосовно справ позовного характеру, де в повній мірі проявляв свою дію принцип змагальності [1, с. 13].

Якщо брати до уваги справи окремого провадження, то можна відзначити на недостатні наукові розвідки стосовно дослідження предмету доказування у

неповозних видах цивільного судочинства. Мабуть це пов'язано з тим, що багато процесуальних інститутів позовного провадження застосовуються при розгляді справ окремого провадження, згідно правила ч.3 ст.235 ЦПК України, а звідси випливає, що нібито не має потреби теоретично обґрунтовувати те, що вже давно описано та апробовано.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предмету доказування у цивільному процесі наразі присвячено чимало тематичних та дотичних праць за авторством Бауліна О.В., Девіцького Е.І., Комарова В.В., Луспеника Д.Д., Треушнікова М.К., Штутіна Я.Л. та інші. Вказаними авторами детально опрацьовано предмет доказування як визначальний правовий інститут цивільного судочинства, але його спеціального дослідження на фоні розгляду справ окремого провадження фактично не проводилося.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є визначення предмету доказування, а також його структури при розгляді та вирішенні справ окремого провадження за цивільним процесуальним законодавством України.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для процесу доказування категорія предмету доказування має надзвичайно важливе значення, адже єдиною метою даного процесу є встановлення фактів (обставин справи) з предмету доказування [2, с. 61]. Якщо у цивільній справі предмет доказування визначено правильно, то весь доказовий процес щодо збору, дослідження та оцінки доказів буде спрямовано у потрібне русло, забезпечивши таким чином встановлення тих обставин цивільної справи, які необхідні суду для її правильного вирішення [3, с. 150]. І навпаки, якщо предмет доказування визначений неправильно, то рішення у справі буде необґрунтованим, тобто не буде відповідати обставинам справи і тоді завдання цивільного судочинства – справедливе вирішення справи – не буде досягнуто.

В доктрині цивільного процесу по відношенні до предмету доказування (точніше його структури) склався двоякий підхід: одні вчені відносять до нього виключно юридичні факти матеріально-правового характеру, тобто те що є

підставою позову та заперечення на нього [4, с. 223; 5, с. 214-215; 6, с. 33; 7, с. 117-118; 1, с. 16 та ін.]; а другі – будь-які види юридичних фактів (матеріальні, доказові, процесуальні та виховні), якщо вони мають значення для правильного вирішення справи [8, с. 219; 9, с. 43-44; 10, с. 133 тощо]. Представники першого підходу по відношенні до тих видів юридичних фактів, що не входять до предмету доказування використовують термін “межі доказування”, показуючи таким чином, що поняття “предмету доказування” є значно вужчим. Позиція представників другого підходу знайшла своє закріплення у нашому законодавстві (ч.1 ст.179 ЦПК України) та узагальненні судової практики (п.26 Постанови Пленуму Верховного Суду “Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції”), де під *предметом доказування* розуміють факти, якими обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше юридичне значення для вирішення справи (причини пропуску позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні рішення. На наш погляд, саме таке розширене розуміння предмету доказування буде показувати, що при вирішенні цивільних справ, в тому числі й окремого провадження, важливе значення мають будь-які види юридичних фактів, встановлення яких забезпечить винесення законного та обґрунтованого рішення по справі. На значення процесуальних фактів, що можуть впливати на кінцеве рішення у справі (факти права на заяву, факти, що свідчать про закриття провадження у справі чи залишення заяви без розгляду), також вказує І.В. Решетнікова [10, с. 133]. Отже, предмет доказування складає сукупність неоднорідних за характером фактів: матеріальних, доказових, процесуальних та виховних.

Так як в порядку окремого провадження встановлюються юридичні факти, від яких буде залежати виникнення, зміна або припинення матеріальних майнових чи особистих прав, то першочергову роль відводять фактам матеріально-правового характеру, які обумовлюють матеріальні відносини між заявником та заінтересованими особами і, таким чином, впливають на результат розгляду справи по суті. Фактично вся справа окремого провадження

виникла заради їх встановлення (факт родинних відносин, факт утримання, факт визнання спадщини відумерлою тощо).

У зв'язку з тим, що поділ життєвих обставин на ті, що мають юридичне значення і ті, які не мають дуже умовний, то юридична значимість факту матеріально-правового характеру, що встановлюється в справах окремого провадження, повинна визначатися конкретно у кожній справі. Для визначення того, які саме юридичні факти матеріально-правового характеру треба встановити, слід з'ясувати мету його встановлення, тобто ті наслідки, настання яких бажав би заявник. Тому факт визнається юридичним, якщо для досягнення переслідуваної заявником мети він має правотворче значення [11, с. 156].

Зокрема, заявник у справі про встановлення факту перебування на утриманні з метою оформлення прав на спадщину повинен доказати факт неповноліття або непрацездатності на момент смерті спадкодавця; факт відсутності членства у сім'ї спадкодавця; факт утримання спадкодавцем не менше ніж п'ять років і те, що дана матеріальна допомога була єдиним або основним засобом до існування (абз.2 ч.2 ст.1265 ЦК України). Про те, якщо заявник вимагає встановлення факту утримання для оформлення пенсії у зв'язку зі смертю годувальника, то йому необхідно доказати факт членства у сім'ї годувальника; факт непрацездатності, встановлення якого залежить від того, які саме члени сім'ї виступають заявниками (наприклад, якщо це неповнолітні діти, брати, сестри та онуки, то вони повинні доказати, що у них не має непрацездатних батьків; а якщо це батьки чи інше подружжя померлого, то вони повинні доказати, що є інвалідами або досягли 60 (чоловік) та 55 (жінка) років); факт повного утримання заявника з боку годувальника або належність матеріальної допомоги до постійних і основних засобів для існування (ст.37-38 Закону України "Про пенсійне забезпечення").

Отже, мета встановлення юридичного факту справи окремого провадження буде визначати необхідне коло юридичних фактів матеріально-правового характеру з предмету доказування, встановлення яких забезпечить обґрунтоване та відповідно законне вирішення справи.

Поряд з юридичними фактами матеріально-правового характеру до предмету доказування при розгляді справ окремого провадження також входять доказові факти. Вони використовуються в суді для встановлення юридичних фактів матеріально-правового характеру. Самі по собі ці факти, яких-небудь матеріально-правових наслідків не тягнуть, але за їх допомогою можна прийти до висновку про існування чи відсутність юридичного факту матеріально-правового характеру (ось чому доказові факти інколи називають умовиводними доказами). Доказові факти не здатні породжувати, змінювати та припиняти матеріальні правовідносини; їх коло визначається не нормами матеріального права, а їх належністю до матеріально-правових фактів [12].

Як вказують окремі вчені, в окремому провадженні може бути встановлено порівняно велике коло доказових фактів, тобто таких, з існування яких можна зробити висновок про наявність чи відсутність юридичних фактів матеріально-правового характеру [11, с. 156]. Зокрема, при розгляді справи про встановлення факту спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без шлюбу можна встановити такі доказові факти як факт спільного проживання чоловіка та жінки, факт спільного будування будинку та закладення його меблями, факт спільного використання майна та витрачання зароблених коштів і т.д. Саме на ці факти й орієнтувала заявниця суд, де ставила вирішення питання про встановлення факту проживання однією сім'єю без шлюбу для оформлення документів на домоволодіння [13].

Як юридичні факти матеріально-правового характеру, так і доказові факти мають значення для розгляду справи окремого провадження по суті, тобто для вирішення питання про встановлення чи не встановлення юридичного факту, від якого залежить виникнення, зміна та припинення певних матеріальних майнових чи особистих прав заявника.

Стосовно процесуальних фактів, то їх роль, на перший погляд, є неістотною для вирішення справи окремого провадження, але в ряді випадків їх значення може бути немаловажним для подальшого руху справи у напрямку її вирішення. Зазначимо, що процесуальні факти мають значення тільки для здійснення окремих процесуальних дій. Зокрема, при поданні заяви про

визнання втраченого цінного паперу на пред'явника або векселя недійсним, має бути на підставі ухвали суду зроблена заявником за свій рахунок публікація у місцевій газеті та офіційному друкованому виданні про виклик держателя втраченого цінного паперу або векселя (ст.263 ЦПК України). Якщо протягом трьохмісячного строку такий держатель не подасть до суду заяву, то справа призначається до розгляду (ст.266 ЦПК України). Отже, якщо заявник не підтвердить такий юридичний факт процесуального характеру як опублікування повідомлення відповідного змісту у місцевій газеті та офіційному друкованому виданні, то справа до розгляду так і не буде призначена, і заявник не зможе добитися визнання втраченого цінного паперу на пред'явника чи векселя недійсним.

Якщо брати до уваги факти виховного характеру, то встановлення даних фактів необхідно для виконання судом виховних завдань правосуддя. Ці факти будуть обґрунтовувати винесення ним такого процесуального документу як окрема ухвала суду (ст.211 ЦПК України). Окрема ухвала суду виноситься в тому разі, якщо під час розгляду справи окремого провадження суд встановить порушення закону та встановить причини і умови, які сприяли такому порушенню. Наприклад, якщо в процесі розгляду справи про встановлення належності правовстановлюючих документів особі їй неправомірно відмовив працівник РАЦСу у внесенні необхідних змін до такого документу в силу відсутності у нього необхідних юридичних знань як би того вимагала займана посада. У такій ситуації може бути винесена і направлена керівнику РАЦСу окрема ухвала суду з цього приводу. Керівник РАЦСу повинен буде у місячний термін повідомити суд про вжиті ним заходи для недопущення у майбутньому подібних правопорушень (наприклад, призначили на посаду більш компетентну особу з юридичною освітою як того і вимагала норма закону).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. При розгляді справ окремого провадження як і при вирішенні справ позовного характеру діє інститут предмету доказування, встановлення якого забезпечить обґрунтоване вирішення цивільної справи. Структура предмету доказування у справах окремого провадження на відміну

від справ позовного провадження нічим особливим не відрізняється. Тут представлені всі чотири види юридичних фактів предмету доказування: факти матеріально-правового характеру, доказові факти, процесуальні та виховні факти.

Список використаних джерел:

1. *Треушников М.К.* Судебные доказательства. – М.: Городец, 2004. – 272 с.
2. *Баулин О.В.* Бремя доказывания при разбирательстве гражданских дел. – М.: Городец, 2004. – 272 с.
3. *Феннич В.П.* Доказові презумпції у цивільному судочинстві. Дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2009. – 222 с.
4. Гражданский процесс. Учебник / Под ред. *В.В. Комарова*. – Х.: Одиссей, 2001. – 704 с.
5. Гражданский процесс: Учебник / Абушенко Д.Б., Воложанин В.П., Загайнова С.К. и др.; отв. ред. *В.В. Ярков*. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 720 с.
6. *Клейнман А.Ф.* Основные вопросы теории доказательств в советском гражданском процессе. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 156 с.
7. *Тертышников В.И.* Гражданский процесс: Конспект лекций. – Х.: Консум, 2005. – 248 с.
8. Гражданский процесс. Учебник. Издание третье, переработанное и дополненное / Под ред. *В.А. Мусина, Н.А. Чечиной, Д.М. Чечота*. – М.: ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2000. – 544 с.
9. *Девецкий Э.И.* К вопросу о понятии предмета доказывания в российском гражданском процессе // Академический юридический журнал. – 2001. – № 4. – С. 38-44.
10. *Решетникова И.В.* Курс доказательственного права в российском гражданском судопроизводстве. – М.: НОРМА-ИНФРА, 2000. – 288 с.
11. Гражданский процесс Российской Федерации / Под ред. *А.А. Власова*. – М.: Юрайт-Издат, 2003. – 584 с.
12. *Иванов О.В.* Доказательственные факты в гражданском процессе // Правоведение. – 1970. – № 6. – С.93-100.
13. Рішення Судацького міського суду Автономної Республіки Крим в цивільній справі за №2-о-3/2010 року // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8574501>